

Kemelut Politik Mughal pada Penghujung Era Pemerintahan Shah Jahan

Mohd Roslan Mohd Nor

Universiti Malaya, m_roslan@um.edu.my

Mohamad Zulfazdlee Abul Hassan Ashari

Universiti Malaya, mozaha@siswa.um.edu.my

Abstrak

Kerajaan Mughal ketika era pemerintahan Shah Jahan menikmati pencapaian yang memberangsangkan dalam aspek tamadun, khususnya dalam kesenian dan senibina. Namun begitu, kemelut politik yang tercetus ketika penghujung era pemerintahan Shah Jahan telah mencalarakan imej dan kewibawaan beliau. Situasi menjadi lebih teruk apabila kemelut yang berlaku dicituskan oleh anak-anaknya sendiri sehingga menyebabkan beliau disingkirkan daripada jawatan maharaja Mughal. Sehubungan itu, makalah ini bertujuan untuk meneliti kemelut politik Kerajaan Mughal ketika penghujung era pemerintahan Shah Jahan. Selain itu, makalah ini bertujuan untuk menganalisis faktor-faktor yang telah menyumbang kepada kemelut berkenaan. Secara keseluruhannya, kajian ini menggunakan kaedah pendekatan kajian kualitatif menerusi metode *historical study* dan *content analysis* dengan melakukan pengumpulan dan analisis data terhadap sumber primer dan sekunder, khususnya yang membincangkan tentang suasana sosio-politik Mughal ketika pemerintahan Shah Jahan. Hasil kajian menunjukkan Shah Jahan gagal mengawal keadaan setelah kemelut politik melanda istana Mughal. Antara faktor tersebut ialah kesihatan Shah Jahan yang semakin terjejas, kehilangan insan-insan yang boleh dipercayai dan persaingan sengit antara anak-anaknya dalam merebutkan takhta Kerajaan Mughal, khususnya antara Dara Shikuh dengan Awrangzib yang telah bermula lebih awal lagi.

Kata kunci: Mughal, India, Shah Jahan, Dara Shikuh, Awrangzib

Political Crisis of Mughal Empire During the End of Shah Jahan's Reign

Abstract

The Mughal Empire has enjoyed the great achievements in civilization, especially in arts and architecture during the reign of Shah Jahan. However, the political crisis which happened at the end of Shah Jahan's reign has demolished his image and credibility. The situation became terrible when the crisis occurred by his own children and Shah Jahan got effected which has been removed from Mughal emperor post. Accordingly, this study aims to examine the political crisis of Mughal

Empire during the end of Shah Jahan's reign.. In addition, objective of this study also to analyze the factors of that crisis. Overall, this study applied the methods of qualitative research via historical study and content analysis to collect and analyse the data from primary and secondary sources especially those which focused more discussion on Mughal's socio-political situation during the reign of Shah Jahan. The findings of research showed the failure of Shah Jahan to control the bad situation after the political crisis occurred in the Mughal Empire. The various factors of this political crisis are Shah Jahan's illness, losing of the most trusty persons and tough competition among his children in struggling on the Mughal throne, especially between Dara Shikuh and Awrangzib which their rivalry was beginning earlier before the climax of this political crisis.

Keywords: *Mughal, India, Shah Jahan, Dara Shikuh, Awrangzib*

Pendahuluan

Kerajaan Mughal merupakan sebuah kerajaan besar yang pernah berkuasa di wilayah India dan Sub-Continent ketika era pra-modern, kira-kira abad ke-16 hingga 18M. Kemunculannya Kerajaan Mughal telah meletakkan namanya setanding dengan beberapa kerajaan sezaman, antaranya Kerajaan 'Uthmaniyyah di Turki, Safawiyyah di Parsi dan Dinasti Ming di China.¹ Rata-rata para pengkaji sejarah mengklasifikasi tempoh daripada tahun 1526 hingga 1707M sebagai *The Age of Great Mughals* disebabkan pemerintahan Mughal ketika itu sedang meniti zaman pemantapan dan kegemilangan, baik dalam aspek politik, ekonomi, sosial dan ketamadunan.

Antara pemerintah dalam era *The Age of the Great Mughals* yang telah membawa Kerajaan Mughal menikmati zaman keemasannya ialah Shah Jahan (1627-1658M). Ketika zaman pemerintahan beliau, Kerajaan Mughal mengalami proses pembangunan yang pesat dan stabil. Kegiatan ekonomi turut berkembang pesat dengan kehadiran pedagang-pedagang dari beberapa negara jiran dan Eropah, antaranya seperti Belanda dan Inggeris. Selain itu, Kerajaan Mughal turut melalui zaman kestabilan politik apabila tenteranya mampu untuk melancarkan beberapa gerakan perluasan kuasa di India. Tambahan pula, aspek ketamadunan, khususnya kesenian dan senibina, telah menjulang

---

¹ John F. Richards, *The New Cambridge History of India: The Mughal Empire* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 1.

nama Kerajaan Mughal apabila kedua-dua aspek berkenaan dikatakan mencapai suatu tahap yang membanggakan ketika era pemerintahan Shah Jahan.² Pembinaan beberapa monumen seperti Taj Mahal, Red Fort, Masjid Moti dan Kota Shahjahanabad dianggap sebagai bukti hidup kepada kejayaan tersebut.

Namun begitu, pencapaian yang dikecapi oleh Shah Jahan itu tidak bertahan lama apabila kemelut politik mula melanda Kerajaan Mughal, khususnya ketika penghujung era pemerintahan beliau. Kemelut politik yang melibatkan anak-anaknya dalam perebutan takhta telah mencalar imej dan kewibawaan Shah Jahan sekaligus mencacatkan sedikit catatan sejarah pemerintahan beliau. Kesan yang lebih teruk daripada kemelut politik yang tercetus ini menyaksikan Shah Jahan disingkirkan daripada jawatan maharaja Mughal lalu dikenakan tahanan rumah di istana sehingga beliau meninggal dunia pada tahun 1666M.³ Sehubungan itu, makalah ini bertujuan untuk menganalisis faktor-faktor yang mendorong kepada kemunculan kemelut politik berkenaan. Kajian ini bersifat kajian kualitatif dengan reka bentuk kajian merupakan kajian sejarah. Kajian ini menggunakan metode dokumentasi sebagai kaedah pengumpulan data dengan fokus diberikan kepada beberapa sumber primer dan sekunder yang membincangkan tentang keadaan sosio-politik Kerajaan Mughal ketika pemerintahan Shah Jahan. Manakala bagi analisis data pula, kajian ini menggunakan metode sejarah dan metode deksriptif melalui analisis kandungan dan interpretasi sumber berdasarkan tafsiran sejarah. Setelah itu, dapatan kajian akan disusun berdasarkan kepada faktor-faktor kemelut politik yang berjaya dikenalpasti. Kajian ini penting untuk diketengahkan sebagai suatu bahan bacaan dan maklumat kepada pengkaji sejarah dan tamadun Islam di India, khususnya sejarah Mughal. Tambahan pula, kajian ini cuba untuk mengenalpasti beberapa indikator yang berlaku ketika kemelut politik tercetus dan sekaligus menonjolkannya sebagai faktor-faktor kemelut politik ketika penghujung era pemerintahan Shah Jahan. Penentuan indikator ini akan dilakukan melalui proses

---

² S. M. Edwardes & H. L. O. Garrett, *Mughal Rule in India* (Delhi: S. Chand & Co., t.t.), 310.

³ Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)* (Agra: Shiva Lal Agarwala & Co. Pvt. Ltd., 1957), 326.

kesahan dan bukti empirikal yang diperolehi daripada sumber-sumber primer dan sekunder.

Perihal kemelut politik ketika penghujung era pemerintahan Shah Jahan telah dikupas oleh beberapa pengkaji sejarah Mughal. Richards telah membincangkan tentang kemelut politik berkenaan dengan menyifatkannya sebagai satu natijah akibat daripada konflik atau perbezaan ideologi politik dan intelektual yang berlaku dalam kalangan anak-anak Shah Jahan. Malah, Richards turut berpendapat kemelut politik tersebut telah menamatkan tempoh kegemilangan pemerintahan Shah Jahan sekaligus memburukkan keadaan politik Mughal ketika itu.⁴ Perkara sama turut dikupas oleh Edwardes dan Garrett yang mengutarakan pendapat bahawa kemelut politik berkenaan timbul bertujuan untuk mendapatkan takhta Mughal sekaligus menggantikan Shah Jahan. Ketiadaan Shah Jahan di khalayak ramai untuk tempoh yang lama dan peranan Dara Shikuh dalam mengeluarkan undang-undang di peringkat pusat menyebabkan anak-anak Shah Jahan yang lain, Shah Shuja', Awrangzib dan Murad Bakhsh, turut bertindak melancarkan pemberontakan bagi menuntut takhta. Mereka berasa sangsi mengapa Dara Shikuh bertindak seolah-olah beliau telah dilantik sebagai pemerintah Mughal di sebalik kedudukan Shah Jahan sebagai pemerintah yang sebenar. Justeru, tindakan mengangkat senjata dilihat sebagai jalan terbaik bagi menyelesaikan kemelut politik yang berlaku.⁵

Kemelut politik Mughal turut dikupas oleh Abdur Rashid dalam penulisannya. Namun demikian, kupasan yang dikemukakan amat ringkas kerana Abdur Rashid lebih memberikan tumpuan kepada pencapaian Shah Jahan dalam pemerintahan.⁶ Meskipun begitu, Abdur Rashid menyifatkan kesihatan Shah Jahan yang semakin teruk menjelang penghujung pemerintahannya telah membuka peluang kepada anak-anaknya untuk merebut takhta. Akhirnya, perebutan takhta ini telah mewujudkan konflik politik dalaman sehingga menyebabkan Shah

---

⁴ John F. Richards, *The New Cambridge History of India: The Mughal Empire*, 158.

⁵ S. M. Edwardes & H. L. O. Garrett, *Mughal Rule in India*, 85-87.

⁶ Abdur Rashid, "Shah Jahan", dalam R. C. Majumdar, *The History and Culture of the Indian People: The Mughul Empire* (Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1974), 211.

Jahan tersingkir daripada takhta manakala anak-anaknya pula ada yang terkorban dalam perebutan tersebut. Bagaimanapun, apa yang dapat disimpulkan daripada kupasan tersebut ialah faktor kesihatan Shah Jahan yang terjejas telah menyebabkan kestabilan politik Mughal ketika itu mula merosot. Situasi berkenaan disifatkan sebagai pemangkin kepada kemelut politik yang berlaku selepas itu apabila wujud individu-individu lain cuba mengambil kesempatan ke atas ketidakupayaan Shah Jahan dalam menumpukan perhatian terhadap pemerintahan.

Srivastava telah mengupas tentang kemelut politik Mughal ketika era Shah Jahan ini. Apa yang menarik, Srivastava turut mengengahkan beberapa pendapat tentang karakter dan pencapaian Shah Jahan berikutan kemelut politik yang berlaku ini.⁷ Srivastava telah membawa dua pendapat berlainan yang membincangkan hal tersebut. Pendapat pertama yang diutarakan oleh V. A. Smith berpandangan bahawa Shah Jahan merupakan seorang pemimpin yang gagal di sebalik kejayaannya membina sistem pentadbiran terbaik dan membangunkan beberapa monumen beridentitikan senibina Mughal. Pendapat tersebut kemungkinan besar diutarakan selepas merujuk kepada kegagalan Shah Jahan dalam menangani kemelut politik ketika penghujung era pemerintahannya. Pendapat sedemikian berbeza dengan pendapat kedua yang dikemukakan oleh beberapa sejarawan India kontemporari yang merujuk kepada pandangan golongan pengembara Eropah yang datang ke India, misalnya Francois Bernier dan Niccolao Manucci. Pendapat kedua ini lebih cenderung untuk meletakkan Shah Jahan sebagai seorang pemimpin dan pentadbir yang hebat. Pandangan ini diukur kepada kejayaan Shah Jahan dalam membangunkan Kerajaan Mughal dan situasi negara ketika pentadbiran beliau dianggap stabil. Selain itu, keupayaan Shah Jahan mengawal dan mengarahkan anak-anaknya untuk berkhidmat di beberapa wilayah naungan Kerajaan Mughal dijadikan hujah bagi menyokong pendapat kedua ini. Bertitik tolak daripada perbezaan pandangan tersebut, maka kajian ini cuba untuk melihat dan mengenalpasti faktor-faktor kemelut politik ketika era Shah Jahan. Apakah kemelut tersebut timbul disebabkan unsur-unsur luar ataupun kemungkinan kegagalan Shah Jahan sendiri dalam menguruskan hal ehwal pemerintahan setelah

---

⁷ Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 327-329.

menikmati zaman keemasan ketika peringkat awal pemerintahannya lagi?

Rata-rata pengkaji sejarah Mughal membincangkan tentang kemelut politik yang berlaku ketika penghujung era pemerintahan Shah Jahan. Namun, perbincangan berkenaan lebih tertumpu kepada setiap peristiwa yang berlaku ketika era kemelut tersebut dan penglibatan beberapa individu-individu, khususnya anak-anak Shah Jahan, dalam kemelut tersebut. Namun demikian, faktor-faktor kepada tercetusnya kemelut politik berkenaan tidak dibincangkan secara meluas. Kebanyakan daripada pengkaji sejarah ternyata bersetuju dengan teori perebutan takhta Mughal sebagai faktor utama kepada kemelut politik berkenaan. Walaupun teori itu kelihatan ada kebenarannya, namun kajian masih perlu dilakukan bagi memastikan apakah perebutan takhta Mughal merupakan satu-satunya faktor yang mencetuskan kemelut politik Mughal. Bagaimana sekiranya wujud faktor-faktor lain, misalnya kegagalan daripada Shah Jahan sendiri dalam membendung kemelut berkenaan sehingga mendorong kepada tercetusnya kemelut yang lebih besar iaitu krisis perebutan takhta. Apakah tiada usaha daripada Shah Jahan untuk memadamkan api kecil dalam pemerintahan jika benar kemelut politik berkenaan telah wujud lebih awal? Hal-hal sebegini tidak dibincangkan dalam beberapa kajian lepas dan akan cuba ditampung melalui kajian ini.

Kerajaan Mughal Ketika Era Shah Jahan

Kemunculan Kerajaan Mughal telah membawa India ke satu era yang baru. Wujud pendapat menyatakan sejarah India moden bukan bermula daripada pendudukan British pada abad ke-19M, bahkan sejak penubuhan Kerajaan Mughal pada tahun 1526M.⁸ Hal ini disebabkan Kerajaan Mughal merupakan sebuah kerajaan yang paling lama memerintah di India, iaitu kira-kira lebih tiga kurun. Malah, kesan-kesan pembangunan ketika era Mughal masih kekal dan dapat dilihat pada hari ini. Misalnya, Taj Mahal yang siap dibina ketika pemerintahan Shah Jahan (1627-1658M) masih utuh dan diletakkan sebagai antara tujuh benda ajaib di dunia.⁹

---

⁸ S. M. Ikram, *Muslim Civilization in India* (New York: Columbia University Press, 1964), 135.

⁹ Tarikuddin Haji Hassan, *Pemerintahan Kerajaan Islam di Negara India (138-897H/755-1493M)* (Johor Bahru: Penerbit Jahabersa, 2012), 12.

Selain itu, Kerajaan Mughal turut mempelopori suatu bentuk kerajaan yang stabil yang didukung oleh sistem pentadbiran yang efisien dan pembangunan tamadun yang pesat, misalnya dalam bidang kesenian dan seni bina.¹⁰ Justeru, kajian berkaitan Kerajaan Mughal, baik berkaitan politik, ekonomi, sosial, intelektual, kesenian mahu pun senibina amat relevan disebabkan kemunculan Kerajaan Mughal telah meletakkan satu penanda aras kepada kemajuan sesebuah tamadun Islam di India.

Secara asasnya, tempoh kelangsungan Kerajaan Mughal dapat dibahagikan kepada dua, iaitu zaman pemantapan dan kegemilangan (1526-1707M) serta zaman kemerosotan dan kejatuhan (1707-1857M). Zaman pemantapan dan kegemilangan Kerajaan Mughal ini bermula dari zaman pemerintahan pengasas Kerajaan Mughal, Babur, hingga berakhirnya zaman pemerintahan Awrangzib pada tahun 1707M. Zaman tersebut turut dikenali sebagai *The Age of the Great Mughals* berikutan Kerajaan Mughal menikamti pencapaian membanggakan dalam aspek politik, ekonomi, sosial, intelektual dan kesenian. Tambahan pula, Kerajaan Mughal ketika era ini turut giat menjalankan proses perluasan kuasa, khususnya ketika zaman Babur, Akbar dan Awrangzib.¹¹ Demikian itu, Shah Jahan yang merupakan antara pemerintah dalam *The Age of the Great Mughals* itu turut mencapai beberapa kejayaan ketika era pemerintahannya, terutama sekali apabila menyentuh tentang aspek senibina Mughal.

Shah Jahan,¹² atau nama sebenarnya Khurram, menaiki takhta Kerajaan Mughal pada tahun 1627 bagi menggantikan bapanya,

---

¹⁰ R. C. Majumdar, *The History and Culture of the Indian People: The Mughul Empire*, xi.

¹¹ A. B. Pandey, *Later Medieval India: A History of The Mughals*, Allahabad: Central Book Depot, (1963), 101.

¹² Nama sebenar Shah Jahan ialah Khurram. Beliau dilahirkan di Lahore pada tahun 1592M dan merupakan anak kepada pasangan Jahangir dengan Jagat Gusain, seorang puteri Hindu Rajput. Beliau merupakan putera ketiga daripada empat orang anak lelaki Jahangir. Anak lelaki Jahangir yang lain ialah Khusraw, Parvez dan Sharhyar, iaitu adik-beradik tiri kepada Shah Jahan kerana berlainan ibu. Beliau menerima pendidikan sejak kecil daripada beberapa orang guru, termasuk bidang pentadbiran daripada datuknya sendiri, Akbar. Selain itu, beliau juga didedahkan dengan pelbagai bentuk keintelektualan sehingga membentuk minatnya yang cenderung kepada aspek kesenian dan senibina. Lihat Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 298; Ahmad Mahmūd al-Sadatī, *Tārīkh al-Muslimīn fī*

Jahangir, yang telah meninggal dunia di Lahore. Shah Jahan disifatkan sebagai calon terbaik bagi menggantikan bapanya sebagai maharaja Mughal setelah kematian Khusraw, yang merupakan calon pilihan sebelum itu. Hal tersebut disebabkan Shah Jahan dilihat sebagai pemimpin masa hadapan setelah didedahkan dengan pelbagai ilmu dan kemahiran, baik dalam bidang intelektual, kesenian, pentadbiran mahu pun ketenteraan. Selain itu, Shah Jahan selalunya dilantik oleh Jahangir bagi mengetuai kempen ketenteraan Mughal, misalnya ketika berhadapan Raja Amar Singh.¹³ Tambahan pula, Shah Jahan turut menerima pelbagai kurniaan daripada Jahangir, antaranya perlantikan Shah Jahan sebagai *mansabdar* yang membolehkan beliau dikurniakan sebanyak 8,000 *zat* dan 5,000 *suwar* serta kurniaan *jagir* Hisar Firoza.¹⁴ Penganugerahan sedemikian meningkatkan reputasi Shah Jahan dan disifatkan sebagai suatu pengesahan kedudukan beliau sebagai pewaris takhta kerana kurniaan tersebut sememangnya hanya diberikan pewaris takhta. Namun demikian, tiada jalan mudah untuk Shah Jahan menaiki takhta Mughal apabila beliau terpaksa melalui pelbagai ranjau dan liku selepas itu, antaranya menentang Jahangir dan memerangi adik-beradiknya sendiri.

Cabaran yang terpaksa dihadapi oleh Shah Jahan ini bermula apabila beliau tidak berpuas hati dengan dominasi keterlaluan permaisuri Jahangir, Nur Jahan, dalam pentadbiran Kerajaan

---

Sibh al-Qarat al-Hindiyyah wa Haḍaratihim (al-Qāhira: al-Maṭba'at al-Namudhjuyat, 1959), 186; Abdur Rashid, "Shah Jahan", dalam R. C. Majumdar, *The History and Culture of the Indian People: The Mughul Empire*, 197.

¹³ H. G. Keene, *A Sketch of the History of Hindustan* (Delhi: Idarah-I Adabiyat-I Delhi, 1972), 190.

¹⁴ *Mansabdar* merupakan sistem kedudukan jawatan dalam pentadbiran dan ketenteraan. Kekananan pegawai-pegawai yang dikurniakan *mansabdar* ini dilihat kepada jumlah anggota tentera yang berada di bawah pimpinannya, yang turu dikenali sebagai *Zat* dan *Suwar*. *Jagir* merupakan kurniaan tanah dan pelaksanaannya boleh disifatkan menyerupai dengan sistem *al-Iqta'*. Lihat S. M. Edwardes & H. L. O. Garrett, *Mughal Rule in India*, 166; Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 298; Khalid 'Abd Allāh Ḥammad al-Hamuri, *Al-Imbratur al-Maghuli Abū al-Muzaffar Muhammad Muḥy al-Dīn Awrangzib wa Siyasatuhu al-İslāhiyyah (1659-1707)* (Tesis Sarjana, Jabatan Sejarah, Kuliyyah al-Adab, University of Yarmouk, 2000), 133.

Mughal. Walaupun Shah Jahan mempunyai hubungan kekeluargaan dengan Nur Jahan, terutama sekali setelah menikahi anak saudara Nur Jahan, iaitu Mumtaz Mahal, namun hubungan tersebut tidak berjaya mengelakkan konflik dalaman dan akhirnya menjadi semakin renggang. Situasi bertambah teruk apabila Nur Jahan telah mengatur usaha untuk menaikkan anaknya, Shahryar, sebagai pengganti Jahangir sekaligus cuba untuk mengeneipkan Shah Jahan daripada hierarki politik Mughal. Disebabkan itu, Shah Jahan telah bertindak melancarkan pemberontakan terhadap Jahangir sebagai tanda protes kepada rancangan Nur Jahan tersebut serta sikap Jahangir yang seolah-olah tidak mengambil endah akan tindakan permaisurinya itu.¹⁵ Bagaimanapun, Shah Jahan menyerah kalah dan menghentikan tindakan protes terhadap bapanya. Sebagai suatu jaminan, Jahangir telah mengarahkan agar Shah Jahan menyerahkan anak-anaknya kepada beliau. Tindakan tersebut bertujuan untuk digunakan sebagai ugutan oleh Jahangir terhadap Shah Jahan sekiranya anaknya itu berniat untuk memberontak sekali lagi.

Bagaimanapun, kematian Jahangir pada tahun 1627M telah membuka ruang kepada Shah Jahan untuk bertindak lebih agresif dalam perebutan takhta Mughal. Meskipun, Shah Jahan mengambil pendekatan berdiam diri dan melihat situasi semasa terlebih dahulu. Pendekatan sedemikian dilakukan kerana Shah Jahan sendiri telah menyerah kalah sebelum itu kepada Jahangir semasa mereka berdua saling berantakan. Malah, anak-anak Shah Jahan masih berada dalam jagaan Jahangir dan Nur Jahan sebagai tebusan atau ugutan sekiranya Shah Jahan berhasrat untuk memberontak sekali lagi.¹⁶ Walaupun Shah Jahan dilihat pasif dalam urusan merebut takhta, namun gerak kerja untuk menaikkan beliau telah dijalankan oleh bapa mertuanya sendiri, Asaf Khan, sambil dibantu oleh beberapa pegawai kerajaan era Jahangir, antaranya Mahabbat Khan dan Khwaja Abu al-Hasan.

Apabila Jahangir meninggal dunia di Lahore, Asaf Khan tidak memberikan bantuan kepada Nur Jahan dalam menguruskan jenazah suaminya itu. Hal tersebut menyebabkan Nur Jahan terlalu

---

¹⁵ Abdur Rashid, "Shah Jahan", dalam R. C. Majumdar, *The History and Culture of the Indian People: The Mughul Empire*, 197.

¹⁶ R. P. Tripathi, *Rise and Fall of the Mughal Empire* (Allahabad: Central Book Depot, 1963), 417.

kecewa sehingga beliau mengambil keputusan untuk menguruskan sendiri jenazah Jahangir di Lahore tanpa menunggu penghormatan atau bantuan daripada mana-mana pegawai Kerajaan Mughal.¹⁷ Walaubagaimanapun, tindakan Asaf Khan itu boleh dianggap sebagai keterlaluan memandangkan beliau merupakan *wazir* kepada Jahangir. Tambahan pula, Nur Jahan sendiri merupakan adik kandungnya. Namun, tindakan tersebut disifatkan sebagai antara strategi politik untuk menaikkan Shah Jahan sebagai pewaris takhta Kerajaan Mughal. Ketika Nur Jahan sibuk dengan pengurusan jenazah Jahangir dan tidak mempedulikan urusan takhta, Asaf Khan telah mengisytiharkan Dawar Baksh sebagai pemerintah Mughal yang baru.¹⁸ Pengisytiharan berkenaan dibuat semata-mata untuk mengalihkan kepercayaan dan ketaatan pegawai kerajaan dan rakyat kepada Dawar Baksh sekaligus menghalang Shahryar daripada menjadi pemerintah Mughal. Tambahan pula, pengisytiharan Dawar Baksh sebagai langkah melengahkan masa agar Shah Jahan dapat bergerak ke Lahore sebagai persiapan untuk mengangkat dirinya sebagai pemerintah Mughal yang sebenar.

Asaf Khan telah menghantar utusan bernama Banarsi Das ke Deccan bagi menemui Shah Jahan untuk memaklumkan situasi terkini dan meminta agar Shah Jahan segera menuju ke Lahore. Pada masa yang sama, Asaf Khan bersama-sama Dawar Baksh menuju ke Lahore bagi memerangi Shahryar. Asaf Khan turut mengatur kawalan ketat ke atas Nur Jahan yang sedih atas pemergian suaminya. Kawalan yang diketuai oleh Khwaja Abul Hasan sengaja dibuat bertujuan untuk mengehadkan pergerakan Nur Jahan di dalam istana di Lahore sekaligus dapat mencantas tindakan Nur Jahan lebih awal sekiranya beliau merancang sesuatu untuk membantu Shahryar. Tambahan pula, tindakan berbentuk kawalan itu turut berjaya dimanfaatkan oleh Asaf Khan apabila beliau mengarahkan Khwaja Abul Hasan untuk melarikan anak-anak Shah Jahan daripada jagaan Nur Jahan.¹⁹ Manakala, Shahryar

---

¹⁷ R. P. Tripathi, *Rise and Fall of the Mughal Empire*, 417.

¹⁸ Richard Burn, "Shah Jahan", dalam Richard Burn, *The Cambridge History of India: The Mughal Periode* (New Delhi: S. Chand & Co., 1963), 4:183.

¹⁹ Menurut Tripathi, anak-anak Shah Jahan yang berada dalam jagaan Nur Jahan adalah Dara Shikuh, Shuja' Shah dan Awrangzib. Lihat R. P. Tripathi, *Rise and Fall of the Mughal Empire*, 417.

pula tewas dalam pertempuran kepada angkatan tentera pimpinan Asaf Khan lalu ditangkap dan dibutakan.

Setelah menerima khabar daripada utusan Asaf Khan, Shah Jahan telah berangkat ke Lahore. Sebelum itu, beliau mengirinkan surat kepada Asaf Khan yang mengandungi arahan agar membunuh Shahryar dan ahli kerabat Mughal yang lain, antaranya Dawar Baksh, Gurshasp, Tahmuras dan Hoshang.²⁰ Arahan tersebut dipatuhi dan dilaksanakan oleh Asaf Khan. Berikutan kejayaan ini, Shah Jahan telah diisytiharkan sebagai pemerintah Mughal yang baru pada 24 Februari 1628M dengan menggunakan gelaran Abu al-Muzaffar Shihab al-Din Muhammad Sahib Qirani Sani Shah Jahan Padshah Ghazi.²¹ Upacara pengisytiharan tersebut diadakan di Agra dan diserikan dengan majlis pengurniaan kepada pegawai-pegawai Kerajaan Mughal yang telah membantu beliau, antaranya Asaf Khan yang dikurniakan dengan *mansabdar* sebanyak 8,000 *zat* dan 8,000 *sawar* serta dilantik sebagai wazir. Manakala, Mahabbat Khan pula menerima kurniaan *mansabdar* sebanyak 7,000 *zat* dan 7,000 *sawar* serta jawatan *Khan Khana*.²²

Pada peringkat awal pemerintahan, Shah Jahan terpaksa menghadapi pemberontakan, antaranya pemberontakan Khan Jahan Lodi dan Jhujhar Singh. Namun demikian, api pemberontakan tersebut berjaya dipadamkan setelah Shah Jahan menggerakkan tenteranya sambil dibantu oleh Mahabbat Khan dan Awrangzib sendiri bagi menghadapi golongan pemberontak.²³

---

²⁰ Gurshasp, Tahmuras dan Hoshang merupakan anak kepada Daniyal dan anak saudara kepada Shah Jahan. Mereka bersama-sama dengan Shahryar dan Dawar Baksh dihukum bunuh oleh Shah Jahan semata-mata untuk melenyapkan saingan kepada Shah Jahan. Berkemungkinan juga mereka dihukum bunuh kerana Shah Jahan bimbang mereka akan mencetuskan pemberontakan semasa Shah Jahan berkuasa kelak. Lihat Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 300; Abdur Rashid, "Shah Jahan", dalam R. C. Majumdar, *The History and Culture of the Indian People: The Mughul Empire*, 198.

²¹ Wujud pendapat lain menyatakan pengisytiharan berkenaan diadakan pada 4 Februari 1628. Lihat R. P. Tripathi, *Rise and Fall of the Mughal Empire*, 417; Abdur Rashid, *Shah Jahan*, Dlm. R. C. Majumdar, *The History and Culture of the Indian People: The Mughul Empire*, 198.

²² Jawatan *Khan Khana* berfungsi sebagai Panglima Tertinggi Angkatan Tentera Mughal. Lihat Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 300; R. P. Tripathi, *Rise and Fall of the Mughal Empire*, 425.

²³ R. P. Tripathi, *Rise and Fall of the Mughal Empire*, 427-430.

Selain itu, Shah Jahan turut menghadapi ancaman luar, antaranya kerajaan kecil di wilayah Deccan, Portugis di Goa dan Kerajaan Safawiyyah.²⁴ Namun demikian, Shah Jahan memperoleh kejayaan dalam hal ketenteraan dan pentadbiran apabila berjaya menguasai semula wilayah Kandahar daripada tangan Kerajaan Safawiyyah pada tahun 1638M.²⁵ Meskipun demikian, kejayaan tersebut hanya sementara sahaja apabila wilayah Kandahar berjaya direbut semula Kerajaan Safawiyyah sepuluh tahun kemudian.²⁶

Sementalahan itu, era pemerintahan Shah Jahan turut menyaksikan suatu zaman keemasan bagi senibina Mughal. Hal berkenaan didorong oleh galakan daripada pihak pemerintah sendiri yang amat mementingkan aspek senibina sebagai suatu tonjolan terhadap kemegahan Kerajaan Mughal. Malah, perancangan setiap projek akan melibatkan golongan pakar senibina istana dan diperuntukkan dengan jumlah peruntukan yang besar daripada pihak kerajaan sendiri. Segala proses senibina yang berjalan dipantau sendiri oleh Shah Jahan.²⁷ Antara binaan ketika

---

²⁴ Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 306; H. G. Keene, *A Sketch of the History of Hindustan*, 195.

²⁵ Kerajaan Safawiyyah telah menawan wilayah Kandahar daripada Kerajaan Mughal pada tahun 1622M, iaitu ketika era pemerintahan Jahangir. Justeru, penawanan semula wilayah tersebut oleh Kerajaan Mughal boleh dianggap sebagai suatu kejayaan besar Shah Jahan memandangkan kedudukan wilayah berkenaan yang penting untuk kedua-dua kerajaan, Mughal mahupun Safawiyyah. Bagaimanapun, penguasaan semula ini berjaya disebabkan gabenor Safawiyyah di wilayah Kandahar ketika itu, Ali Mardan Khan, telah berpaling tadah dan memberikan ketaatan kepada Shah Jahan. Tindakan Ali Mardan Khan ini disebabkan beliau bimbang dikenakan hukuman bunuh oleh pemerintah Safawiyyah, Shah Safi (1629-1642M). Tambahan pula, Shah Jahan turut bercita-cita untuk menawan semula wilayah Kandahar demi keutuhan kedudukan kerajaannya, terutama di sempadan. Disebabkan itu, Ali Mardan Khan menyerahkan Kandahar kepada Kerajaan Mughal dengan harapan agar Shah Jahan dapat memberikan perlindungan dan keselamatan kepada beliau. Bahkan, tindakan Ali Mardan Khan membuahkan hasil apabila karier politik beliau dalam Kerajaan Mughal semakin meningkat setelah beliau menjadi orang kanan Shah Jahan dalam urusan pentadbiran dan ketenteraan. Antara natijah awal daripada tindakan Ali Mardan Khan ialah beliau dilantik sebagai gabenor wilayah Kashmir dan dikurniakan *mansabdar* sebanyak 5,000 *zat* dan 5,000 *sawar*. Lihat John F. Richards, *The New Cambridge History of India: The Mughal Empire*, 134.

²⁶ Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 314.

²⁷ Ebba M. Koch, "Mughals", dalam *Encyclopaedia of Islam* (Leiden: E. J. Brill, 1993), 332.

era Mughal adalah seperti kompleks makam, istana, kubu, taman, terusan air, masjid dan binaan untuk masyarakat awam.²⁸ Menurut Richards, Shah Jahan telah membelanjakan wang sebanyak 25 million *rupees* untuk mendirikan binaan-binaan tersebut di beberapa tempat seperti Delhi, Agra, Lahore dan Kabul.²⁹

Bukti keunggulan senibina Mughal ketika era Shah Jahan dapat dilihat sehingga hari ini, iaitu Taj Mahal. Binaan ini didirikan sebagai lambang cinta dan tanda kenangan Shah Jahan kepada permaisurinya, Mumtaz Mahal. Apabila Mumtaz Mahal meninggal dunia pada tahun 1631M, Shah Jahan telah membina sebuah makam untuk permaisurinya di Agra. Berikutan perasaan cinta dan kasih sayang terhadap permaisurinya itu, maka Shah Jahan telah merancang untuk memperindahkan kawasan makam Mumtaz Mahal dengan membina sebuah kompleks yang besar.³⁰ Kerja-kerja pembinaan bermula pada tahun 1632M dan mengambil masa lebih kurang 20 tahun untuk disiapkan dengan menggunakan tenaga kerja seramai 20,000 orang. Tambahan pula, binaan Taj Mahal yang tersergam indah ini memakan perbelanjaan yang dianggarkan sebanyak 3,02,28,000 *rupees*.³¹ Keupayaan Kerajaan Mughal dalam mendirikan sebuah binaan yang

---

²⁸ Berikut adalah binaan terkenal yang didirikan ketika era pemerintahan Shah Jahan, iaitu (i) kompleks makam seperti makam Jahangir di Lahore dan makam isterinya, Mumtaz Mahal, di Agra yang dikenali sebagai Taj Mahal, (ii) istana seperti istana kerajaan di Agra, Lahore dan di pusat pentadbiran kerajaan baru yang diasaskan olehnya iaitu Shahjahanabad, (iii) kubu, yang turut berperanan sebagai pusat pentadbiran Kerajaan Mughal kerana menempatkan beberapa pejabat pegawai kerajaan, termasuk pejabat Shah Jahan sendiri. Antara kubu yang dibina dan dibaikpulih ialah *The Agra Fort* dan kubu di kota Shahjahanabad, yang mempunyai beberapa kompleks seperti Chandni Chawk, (iv) taman, seperti *Shalimar Garden* di Kashmir dan *Bagh al-Fayd Bakhsh* di Lahore, (v) terusan air, yang dikenali sebagai *Western Jumna Canal* yang berfungsi membekalkan air ke kota Delhi, (vi) masjid, seperti Masjid Moti di Agra dan Masjid Jama' di Delhi, dan (vii) binaan untuk kemudahan masyarakat awam seperti kompleks perniagaan, pasar dan *al-hamamat*. Lihat H. G. Keene, *A Sketch of the History of Hindustan*, 213-218; Ebba M. Koch, Mughals, Dlm. *Encyclopaedia of Islam*, 332-333.

²⁹ John F. Richards, *The New Cambridge History of India: The Mughal Empire*, 139.

³⁰ J. Talboys Wheeler, *Indian Historical Researches: India Under the Muslim Rule* (New Delhi: Cosmo Publications, 1990), 4:262-263.

³¹ H. I. S. Kanwar, Cost of the Taj Mahal, *Islamic Culture*, Vol. 5 (2), (1976): 87-105.

menyerlahkan ciri-ciri senibina Mughal jelas menggambarkan kekuatan ekonomi dan tahap ketinggian intelektual masyarakat di India ketika itu.

Kemelut Politik Mughal

Di sebalik pencapaian yang memberangsangkan itu, Shah Jahan terpaksa menghadapi sekali lagi kemelut politik pada penghujung pemerintahan beliau. Kemelut politik kali ini menjadi bertambah berat kerana melibatkan anak-anaknya sendiri dalam perebutan takhta Kerajaan Mughal.³² Persaingan ini bermula sejak September 1657M apabila kesihatan Shah Jahan semakin merosot. Hal ini menyebabkan Shah Jahan tidak lagi berupaya untuk memberikan fokus terhadap pentadbiran. Tambahan pula, beliau sendiri tidak lagi menghadiri persidangan *darbar* dan pertemuan mingguan dengan rakyat jelata.³³ Ketiadaan Shah Jahan dalam tempoh yang lama ini menyebabkan khabar angin tentang kematiannya telah tersebar.³⁴ Tambahan pula, arahan daripada istana Mughal kerap dikeluarkan oleh Dara Shikuh seolah-olah menggambarkan khabar angin tersebut benar.³⁵ Situasi tersebut

---

³² Anak-anak Shah Jahan yang terlibat dalam perebutan ini ialah Dara Shikuh, Shah Shuja', Awrangzib dan Murad. Bagaimanapun, persaingan lebih terarah di antara Dara Shikuh dengan Awrangzib kerana kedua-duanya dilihat mempunyai potensi dan kewibawaan bagi menggantikan Shah Jahan. Lihat Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 320.

³³ Persidangan *darbar* ini merupakan sebuah persidangan yang melibatkan pemerintah tertinggi Kerajaan Mughal dengan pegawai-pegawai kerajaan yang kanan dan raja-raja daripada pelbagai wilayah yang bernaung di bawah Kerajaan Mughal. Lihat R. P. Tripathi, *Rise and Fall of the Mughal Empire*, 477.

³⁴ John. F. Richards, *The New Cambridge History of India: The Mughal Empire*, 158.

³⁵ Disebabkan Shah Jahan mengalami sakit teruk dan tidak berupaya untuk menjalankan pemerintahan, Dara Shikuh selaku pegawai terkanan selepas Shah Jahan telah mengambil kesempatan daripada ketiadaan Shah Jahan dengan mengeluarkan pelbagai arahan atas nama maharaja Mughal. Justeru, tindakan Dara Shikuh ini seolah-olah membenarkan dakwaan bahawa Shah Jahan telah meninggal dunia. Tindakan ini turut mengejutkan putera-putera Shah Jahan yang lain, iaitu Shah Shuja', Awrangzib dan Murad Baksh kerana mereka tidak mengetahui hal yang sebenar disebabkan kedudukan mereka semakin gabenor jauh dari Agra. Lihat Saqi Must'ad Khan, *Maasir-i-Alamgiri*, Terj. Jadunath Sarkar (New Delhi: Oriental Books Reprint Corporation, 1986), 1.

telah menyebabkan putera-putera Shah Jahan mempersiapkan diri untuk menguasai takhta Kerajaan Mughal.

Antara individu yang bertindak awal dalam mendepani masalah tersebut ialah Shah Shuja' dan Murad Bakhsh. Mereka berdua telah bertindak segera mengisytiharkan diri masing-masing sebagai pemerintah Kerajaan Mughal yang baru.³⁶ Tindakan tersebut dilakukan sebagai usaha untuk menghalang Dara Shikuh diisytiharkan sebagai pemerintah menggantikan Shah Jahan. Hal ini disebabkan wujud ura-ura bahawa Shah Jahan telah bersetuju untuk melantik Dara Shikuh sebagai penggantinya, terutama sekali Dara Shikuh merupakan putera sulung Shah Jahan. Selain itu, keberadaan Dara Shikuh yang sentiasa mendampingi Shah Jahan berbanding anak-anak yang lain turut menguatkan lagi posisi Dara Shikuh sebagai bakal pemerintah Kerajaan Mughal.³⁷ Manakala, putera ketiga Shah Jahan, Awrangzib, menjadi orang terakhir yang membuat keputusan dan terlibat persaingan merebut takhta Kerajaan Mughal. Menurut Stanley Lane-Poole, tindakan Awrangzib ini merupakan tindakan bijak apabila beliau mengambil pendekatan melihat situasi terlebih dahulu dan menunggu pada waktu sesuai untuk melakukan sesuatu. Walaupun istana Awrangzib di Agra telah dirampas dan ejennya, Isa Beg, telah ditangkap oleh Dara Shikuh, namun Awrangzib tidak memberikan reaksi segera terhadap tindakan Dara Shikuh itu. Beliau membiarkan pertelingkahan berlaku antara Dara Shikuh, Shah Shuja' dan Murad Bakhsh terlebih dahulu sebelum beliau

---

³⁶ Muhammad Qamaruddin, *A Politico-Cultural Study of the Great Mughuls (1526-1707)* (New Delhi: Adam Publishers & Distributors 2004), 87.

³⁷ Ketika kemelut politik berlaku, Dara Shikuh sentiasa berada di sisi Shah Jahan walaupun beliau dilantik sebagai gabenor wilayah Punjab. Kedudukan wilayah Punjab yang hampir dengan Agra memungkinkan beliau sentiasa berada di samping ayahnya. Sebaliknya, adik-beradik yang lain telah dilantik sebagai gabenor di beberapa wilayah yang jauh dari Agra, seperti Shah Shuja' sebagai gabenor Bengal, Awrangzib sebagai gabenor Deccan dan Murad sebagai gabenor Gujerat. Justeru, tidak menghairankan sekiranya Shah Shuja' dan Murad Bakhsh segera mengisytiharkan diri mereka sebagai pemerintah Mughal walaupun mereka menerima khabar angin tentang kesihatan Shah Jahan dan masih tidak berada di Agra. Lihat R. P. Tripathi, *Rise and Fall of the Mughal Empire*, 478-480.

bertindak pada masa sesuai bagi menewaskan pesaing-pesaing tersebut.³⁸

Dalam menghadapi perebutan takhta Mughal, Dara Shikuh amat bimbang terhadap pengaruh Awrangzib berbanding Shah Shuja' dan Murad Baksh.³⁹ Dara Shikuh merasakan Awrangzib merupakan pesaing utama terhadap beliau dalam merebut jawatan takhta Kerajaan Mughal. Persaingan antara Dara Shikuh dengan Awrangzib berlaku semenjak mereka berusia muda lagi. Bermula dengan perselisihan kefahaman agama, persaingan antara mereka semakin sengit apabila masing-masing mula terlibat dalam urusan politik Kerajaan Mughal. Dara Shikuh menggunakan kedudukannya yang sentiasa berada di samping Shah Jahan untuk mempengaruhi bapanya agar campur tangan terhadap pentadbiran Awrangzib di beberapa wilayah.⁴⁰ Justeru, perebutan takhta ini disifatkan sebagai klimaks kepada persaingan Dara Shikuh dan Awrangzib.

Namun demikian, takhta Kerajaan Mughal berjaya dikuasai oleh Awrangzib setelah beliau mengatur strategi menewaskan saingan daripada adik-beradiknya itu. Akhirnya, Awrangzib menaiki takhta pada 21 Julai 1658M dan mengenakan tahanan rumah kepada Shah Jahan.⁴¹ Setelah Shah Jahan digugurkan daripada jawatan pemerintah Mughal, beliau dikenakan tahanan rumah oleh Awrangzib kira-kira dalam tempoh lapan tahun sebelum beliau meninggal dunia. Dalam tempoh tahanan ini, Awrangzib membenarkan kakaknya, Jahanara, untuk menjaga Shah Jahan.⁴² Pada tahun 1666M, Shah Jahan telah meninggal

---

³⁸ Stanley Lane-Poole, *Aurangzib and the Decay of the Mughal Empire* (Oxford: Oxford University Press, 1901), 39.

³⁹ Saqi Must'ad Khan, *Maasir-i-'Alamgiri*, Terj. Jadunath Sarkar, 1.

⁴⁰ Munis D. Faruqi, *The Princes of the Mughal Empire, 1504-1719* (New York: Cambridge University Press, 2012), 163.

⁴¹ Ahmad Maḥmūd al-Sadafī, *Tārīkh al-Muslimīn fī Sibh al-Qarat al-Hindiyyah wa Ḥaḍaratihim*, 2:206; J. N. Chaudhuri (1974), Aurangzeb (1658-1680), Dlm. R. C. Majumdar, *The History and Culture of the Indian People: The Mughul Empire*, 220.

⁴² Wujud dakwaan bahawa Shah Jahan telah dipenjarakan oleh Awrangzib seperti mana yang didakwa oleh Manucci. Namun, dakwaan tersebut ditolak kerana adalah mustahil seseorang yang dihukum penjara diberikan seorang penjaga untuk menjaga beliau sepanjang tempoh penahanan. Justeru, tahanan rumah adalah lebih tepat untuk menggambarkan situasi yang dialami oleh Shah Jahan selepas beliau digugurkan jawatan. Hal ini dapat dilihat apabila

dunia dan dimakamkan bersebelahan dengan makam permaisurinya di dalam bangunan Taj Mahal.⁴³

Faktor-faktor Kemelut Politik Mughal

Persaingan merebut takhta disifatkan sebagai faktor utama mengapa kemelut politik Mughal boleh tercetus ketika era pemerintahan Shah Jahan.⁴⁴ Persaingan yang membabitkan keempat-empat anak Shah Jahan, iaitu Dara Shikuh, Shah Shuja', Awrangzib dan Murad Bakhsh akhirnya dimenangi oleh Awrangzib setelah beliau berjaya menaiki takhta Kerajaan Mughal pada tahun 1658M. Pengisytiharan Awrangzib sebagai maharaja Mughal menyaksikan Shah Jahan disingkirkan daripada jawatan berkenaan ketika masih hidup. Hal sedemikian tidak pernah berlaku dalam sejarah perkembangan Kerajaan Mughal sebelum ini kerana lazimnya pemerintah yang baru akan menaiki takhta setelah pemerintah yang lama meninggal dunia. Namun, kebijaksanaan Awrangzib dan ketidakmampuan Shah Jahan untuk terus memerintah menyebabkan Kerajaan Mughal mengalami perubahan pada pucuk pimpinan. Malangnya, perubahan tersebut terpaksa dibayar dengan harga yang mahal apabila setiap usaha untuk ke arah penguasaan takhta Kerajaan Mughal melibatkan pertumpahan darah sesama saudara sendiri.

Walaupun perebutan takhta merupakan faktor utama kepada tercetusnya kemelut politik tersebut, namun kajian ini mengenalpasti terdapat sekurang-kurangnya tiga faktor lain yang menyebabkan kemelut politik Mughal ketika penghujung era

---

Shah Jahan diberikan sebuah bilik untuk beliau diami dan tingkap bilik tersebut pula mengarah pandangan ke arah Taj Mahal. Tambahan pula, Awrangzib telah membenarkan Jahanara untuk menjaga dan melayan Shah Jahan sepanjang tempoh tahanan sehingga Shah Jahan meninggal dunia pada tahun 1666M. Situasi berkenaan membuktikan bahawa Awrangzib masih tetap menghormati bapanya walaupun hubungan mereka selepas itu tidak begitu baik disebabkan kemelut politik berkenaan. Lihat Niccolao Manucci, *Memoirs of the Mogul Court*, Michael Edwardes (London: Folio Society, t.t.), 12; Ahmad Mahmūd al-Sadati, *Tārīkh al-Muslimīn fī Sibh al-Qarat al-Hindiyyah wa Ḥaḍaratihim*, 2:208; H. G. Keene, *A Sketch of the History of Hindustan*, 210; Annemarie Schimmel, *Islam in the Indian Subcontinent* (Leiden: E. J. Brill, 1980), 101.

⁴³ Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 327.

⁴⁴ Michael Edwards, *A History of India from the Earliest Times to the Present Day* (London: Thames and Hudson, 1961), 169.

pemerintahan Shah Jahan. Ketiga-tiga faktor ini boleh disifatkan sebagai bibit-bibit awal kepada kemelut berkenaan sebelum isu perebutan takhta menjadi klimaks kepada kemelut yang tercetus. Ketiga-tiga faktor berkenaan ialah kesihatan Shah Jahan yang semakin terjejas, kehilangan orang kepercayaan dan pergesaran awal antara Dara Shikuh dengan Awrangzib.

Kesihatan Shah Jahan yang Semakin Terjejas

Faktor utama yang membawa kepada kemelut politik Mughal ialah kesihatan Shah Jahan yang semakin terjejas. Rata-rata pengkaji sejarah bersepakat dalam menyatakan sedemikian, terutama sekali mereka merekodkan fakta bahawa kesihatan Shah Jahan semakin teruk pada tahun 1657M, iaitu tahun terakhir pemerintahan beliau.⁴⁵ Menurut Sarkar, kesihatan yang tidak mengizinkan telah menghalang Shah Jahan melakukan kerja-kerja pentadbiran, misalnya menghadiri perjumpaan dengan pegawai-pegawai kerajaan dan pertemuan dengan rakyat jelata di *Diwan al-'Am* bagi mendengar sebarang masalah untuk diselesaikan. Disebabkan itu, Dara Shikuh, yang merupakan putera sulung Shah Jahan, dilihat cuba mengambil alih peranan Shah Jahan dengan mengeluarkan pelbagai arahan atas nama maharaja.⁴⁶ Malah, Dara Shikuh turut bertindak menghalang berita sebenar tentang kegeringan Shah Jahan sampai ke telinga adik-beradiknya, yang menjadi gabenor di wilayah jauh dari Agra. Tindakan Dara Shikuh menyembunyikan berita tersebut disifatkan sebagai suatu tindakan untuk mengekalkan kestabilan Kerajaan Mughal agar rakyat jelata tidak mengesyaki apa-apa tentang keadaan sebenar Shah Jahan. Namun begitu, dominasi Dara Shikuh dalam pemerintahan Mughal di Agra yang dilihat keterlaluan telah mendatangkan syak wasangka dalam kalangan adik-beradiknya yang lain. Shah Shuja', Awrangzib dan Murad Bakhsh melihat gelagat Dara Shikuh

---

⁴⁵ Stanley Lane-Poole, *Aurangzib and The Decay of The Mughal Empire* (Oxford: Oxford University Press, 1901), 35; Ashirbadi Lal Srivastava *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 320; Jadunath Sarkar, *Anecdotes of Aurangzib* (Calcutta: M. C. Sarkar & Sons Private Ltd., 1963), 5-6; H. M. Elliot, *The History of India, As Told Bu Its Own Historians* (Lahore: Islamic Book Service, 1976), vii:128; John F. Richards, *The New Cambridge History of India: The Mughal Empire* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 134.

⁴⁶ Jadunath Sarkar, *Anecdotes of Aurangzib*, 6.

seolah-olah beliau sudah menggantikan Shah Jahan sebagai maharaja Mughal sedangkan berita tentang keadaan sebenar Shah Jahan masih tidak diketahui.⁴⁷ Justeru, tidak menghairankan sekiranya ketiga-tiga putera Shah Jahan telah melancarkan pemberontakan bagi merebutkan takhta Kerajaan Mughal sebagai reaksi menolak perilaku Dara Shikuh yang boleh disifatkan sebagai melampaui batas.

Para pengkaji telah mengutarakan pendapat apabila menyentuh tentang peranan Dara Shikuh yang bertindak sebagai pemimpin *de facto* ketika ketiadaan Shah Jahan dalam pemerintahan Kerajaan Mughal ini. Elliot dalam menukikan kenyataan Muhammad Salih Kambu dalam karyanya, *'Amal-I Salih*, berpandangan Shah Jahan merestui Dara Shikuh sebagai penggantinya bersandarkan merit dan status sebagai putera sulung. Selain itu, statusnya sebagai anak emas Shah Jahan lalu menyebabkan Dara Shikuh sentiasa bersama di samping bapanya itu juga disifatkan sebagai suatu petanda bahawa Dara Shikuh akan menjadi maharaja Mughal selepas Shah Jahan.⁴⁸ Oleh yang demikian, tidak memeranjatkan sama sekali sekiranya Dara Shikuh bertindak mengeluarkan apa jua arahan bagi pihak Shah Jahan kerana beliau beranggapan dirinya sudah ditentukan akan menjadi pengganti bapanya itu. Justeru, tindakan beliau mengeluarkan arahan, termasuk menghalang berita tentang Shah Jahan kepada adik-beradiknya yang lain, sebagai usaha untuk menunjukkan kuasa dan pengaruh selaku pewaris takhta.

Namun begitu, kajian ini lebih cenderung untuk menyetujui pandangan yang dikemukakan Stanley Lane-Poole. Dalam penulisan beliau, cubaan Dara Shikuh untuk menzahirkan pengaruh dan kedudukannya sebagai pewaris takhta dilaksanakan berikutan ketidakmampuan Shah Jahan sendiri untuk menghalang gelagat putera sulungnya itu. Sebagai anak emas dan ditambah pula dengan keadaan kesihatan yang semakin terjejas, maka Shah Jahan dilihat tidak berupaya berbuat apa-apa lalu membiarkan sahaja Dara Shikuh bertindak sesuka hati. Tambahan pula, tiada pengisytiharan rasmi yang dilakukan oleh Shah Jahan dalam

---

⁴⁷ Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 320; Francois Bernier, *Travels in The Mogul Empire AD 1656-1668*, Terj. Archibald Constable (Delhi: Low Price Publications, 1989), 25.

⁴⁸ H. M. Elliot, *The History of India, As Told Bu Its Own Historians*, 128-129.

menamakan Dara Shikuh sebagai penggantinya.⁴⁹ Disebabkan itu, ketiga-tiga anak Shah Jahan yang lain melancarkan pemberontakan dan mengisytiharkan diri masing-masing sebagai maharaja Mughal yang baru. Tindakan berkenaan disifatkan sebagai suatu bentuk penolakan terhadap perilaku Dara Shikuh yang bertindak sebagai pemimpin *de facto* dan bakal pewaris takhta. Mereka beranggapan Dara Shikuh tidak layak untuk mewarisi takhta dan masing-masing cuba untuk menonjolkan diri sebagai individu yang berhak menguasai takhta Kerajaan Mughal. Sekiranya Shah Jahan sempat untuk menamakan Dara Shikuh sebagai penggantinya secara rasmi, kemungkinan kemelut politik Mughal ini dapat dibendung kerana anak-anak Shah Jahan yang lain akan menuruti arahan berkenaan. Namun begitu, tidak mustahil jika kemelut politik boleh berlaku kerana setiap individu mudah terpengaruh dengan godaan di sebalik kekuasaan politik. Dalam konteks kemelut politik Mughal ini, Shah Jahan telah mengulangi sejarah kemelut yang dihadapi oleh bapanya, Jahangir, apabila gagal bertindak untuk menamakan penggantinya secara rasmi. Hal ini disebabkan kehendak untuk kekal menguasai kuasa politik menyebabkan mereka tidak berbuat demikian walaupun menyedari akan diri yang semakin uzur. Justeru, ketidakupayaan dalam memerintah disebabkan kesihatan yang semakin teruk telah membuka ruang kepada beberapa individu untuk merebut takhta sekaligus memburukkan lagi suasana kemelut yang telah tercetus.

Kehilangan Orang Kepercayaan

Menyentuh tentang kemelut politik Mughal ini, Keene turut mengemukakan teori mengapa Shah Jahan disifatkan tidak berupaya untuk menangani masalah berkenaan. Selain daripada kesihatan Shah Jahan yang semakin terjejas, Keene berpendapat kehilangan satu-persatu orang kepercayaan Shah Jahan menyebabkan beliau dilihat lemah dan tidak mempunyai sokongan kuat untuk menghadapi kemelut politik yang timbul.⁵⁰ Individu-individu tersebut terdiri daripada permaisuri Shah Jahan dan beberapa orang penting dalam pemerintahan Kerajaan Mughal.

---

⁴⁹ Stanley Lane-Poole, *Aurangzib and the Decay of the Mughal Empire*, 36-37.

⁵⁰ H. G. Keene, *A Sketch of the History of Hindustan*, 194 -204.

Peristiwa kehilangan ini bermula dengan kematian permaisurinya sendiri, Mumtaz Mahal, pada tahun 1631M. Mumtaz Mahal, atau nama sebenarnya, Arjumand Banu Begum, berketurunan Parsi dan merupakan anak kepada Asaf Khan, wazir Kerajaan Mughal. Shah Jahan telah menikahi Mumtaz Mahal pada tahun 1612M dan melalui pernikahan tersebut, mereka dikurniakan anak seramai 12 orang. Bahkan, pembinaan monumen Taj Mahal di Agra disifatkan sebagai suatu bentuk luahan percintaan Shah Jahan dan Mumtaz Mahal. Apa yang menarik, pernikahan antara Shah Jahan dengan Mumtaz Mahal turut mengeratkan hubungan antara keluarga diraja Mughal dengan keluarga bangsawan Parsi. Hal ini disebabkan Mumtaz Mahal merupakan cucu kepada Mirza Ghiyas Beg, wazir Kerajaan Mughal semenjak pemerintahan Akbar.⁵¹

Justeru, kematian Mumtaz Mahal akibat sakit selepas melahirkan anak telah menyebabkan Shah Jahan berasa amat sugul dan sedih. Ketiadaan Mumtaz Mahal sedikit sebanyak telah memberi kesan yang amat mendalam pada Shah Jahan kerana beliau telah kehilangan orang yang boleh dipercayai untuk membincangkan segala masalah keluarga istana. Tambahan pula, kematian Mumtaz Mahal turut menyebabkan tiada insan yang dapat membantu Shah Jahan untuk mengawal gelagat dan perilaku anak-anaknya agar tidak melakukan sebarang perbuatan yang boleh menggoyahkan kestabilan Kerajaan Mughal. Kesedihan yang keterlaluan akibat kematian Mumtaz Mahal turut menyebabkan Shah Jahan tidak memberikan fokus sepenuhnya terhadap pemerintahan.

Sementelahan itu, kematian tiga orang individu kepercayaan Shah Jahan dalam pentadbiran Kerajaan Mughal turut menambahkan keperitan kepada Shah Jahan bagi menangani

---

⁵¹ Mumtaz Mahal merupakan puteri kepada Asaf Khan dan cucu kepada Mirza Ghiyas Beg. Kedua-dua individu berkenaan berasal daripada golongan bangsawan Parsi dan merupakan tokoh yang penting dalam pentadbiran Kerajaan Mughal. Mirza Ghiyas Beg telah diberikan gelaran *Ittimad al-Dawlah* semasa bertanggungjawab terhadap jabatan kewangan Kerajaan Mughal ketika era pemerintahan Jahangir. Lihat Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 304; H. M. Elliot, *The History of India, As Told By Its Own Historians*, vii:27; Diana Preston & Michael Preston, *Taj Mahal: Passion and Genius at the Heart of the Moghul Empire* (New York: Walker & Company, 2007), 63.

kemelut politik yang timbul. Ketiga-tiga tokoh berkenaan iaitu Mahabat Khan, Asaf Khan dan Ali Mardan Khan merupakan penyokong kuat Shah Jahan dan sering menjadi rujukan oleh Shah Jahan sekiranya timbul sebarang masalah dalam pemerintahan. Detik kehilangan pegawai kerajaan ini bermula apabila Mahabat Khan meninggal dunia pada tahun 1634M.⁵² Setelah itu, Asaf Khan yang merupakan bapa mentua Shah Jahan telah meninggal dunia pada tahun 1641M.⁵³ Kedua-dua tokoh berkenaan telah berjuang bagi memastikan Shah Jahan menguasai takhta Kerajaan Mughal apabila ada usaha daripada Nur Jahan untuk meletakkan anaknya, Shahryar, menggantikan Jahangir sebagai maharaja Mughal. Justeru, kematian kedua-dua individu tersebut ternyata memberi kesan kepada Shah Jahan apabila beliau kehilangan tempat rujukan bagi membincangkan tentang urusan politik Mughal.

Kemudian, Shah Jahan mengalami perasaan sedih sekali lagi apabila pegawai kepercayaannya, Ali Mardan Khan, meninggal dunia pada tahun 1657M.⁵⁴ Ali Mardan Khan merupakan seorang

---

⁵² Mahabat Khan merupakan pegawai Kerajaan Mughal semenjak era pemerintahan Jahangir. Beliau telah memberikan sokongan ketika Shah Jahan berkonflik dengan ibu tirinya, Nur Jahan, dalam soal perebutan takhta Mughal. Jawatan terakhir beliau sebelum meninggal dunia ialah gabenor Deccan. Lihat Ashirbadi Lal Srivastava, *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*, 308.

⁵³ Kematian Asaf Khan ternyata memberikan tekanan kepada Shah Jahan. Hal ini disebabkan Asaf Khan merupakan bapa mentua beliau dan pegawai yang paling kanan dalam Kerajaan Mughal. Kedudukan Asaf Khan menjadi beliau sentiasa dirujuk oleh Shah Jahan bagi membincangkan sebarang urusan politik Kerajaan Mughal, termasuk gerakan ketenteraan ke beberapa wilayah di India. Justeru, Shah Jahan telah mengarahkan agar jenazah Asaf Khan disemadikan di sebelah makam Jahangir di Lahore sebagai tanda penghormatan. Lihat H. M. Elliot, *The History of India, As Told By Its Own Historians*, vii: 68.

⁵⁴ Ali Mardan Khan merupakan wazir Kerajaan Mughal ketika era pemerintahan Shah Jahan. Pada awalnya, beliau merupakan gabenor Kerajaan Safawiyah di Kandahar. Bagaimanapun, beliau telah menyerahkan wilayah Kandahar kepada Kerajaan Mughal dan mengalihkan ketaatan kepada Shah Jahan. Tindakan Ali Mardan Khan ini disebabkan beliau bimbang dikenakan hukuman bunuh oleh pemerintah Safawiyah, Shah Safi (1629-1642M). Tambahan pula, Shah Jahan turut bercita-cita untuk menawan semula wilayah Kandahar demi keutuhan kedudukan kerajaannya, terutama di sempadan. Disebabkan itu, Ali Mardan Khan menyerahkan Kandahar kepada Kerajaan Mughal dengan harapan agar Shah Jahan dapat memberikan perlindungan dan keselamatan kepada beliau. Bahkan, tindakan Ali Mardan Khan membuahkan hasil apabila karier politik beliau dalam Kerajaan Mughal semakin meningkat

pentadbir yang cekap dan panglima tentera yang handal. Disebabkan itu, Shah Jahan sentiasa meminta pandangan daripada Ali Mardan Khan berkaitan dengan urusan pentadbiran dan ketenteraan. Kematian Ali Mardan Khan tersebut ternyata memberikan satu lagi kehibaan kepada Shah Jahan.⁵⁵ Kebetulan setelah kematian Ali Mardan Khan, kemelut politik Mughal mula tercetus membabitkan perebutan takhta dalam kalangan anak-anak Shah Jahan. Situasi berkenaan bertambah buruk lagi apabila kesihatan Shah Jahan mulai terjejas teruk sehingga tidak mampu lagi untuk memberikan tumpuan sepenuhnya kepada pemerintahan. Kehilangan individu-individu yang boleh dipercayai ternyata mendatangkan kesan besar terhadap pemerintahan Shah Jahan. Kematian satu-persatu individu berkenaan merupakan suatu kerugian kepada Shah Jahan apabila beliau tiada lagi tempat untuk memohon pandangan, nasihat dan bantuan sekiranya timbul pelbagai masalah yang menggoyahkan Kerajaan Mughal.

Pergeseran Awal Dara Shikuh-Awrangzib

Kemelut politik ketika penghujung era pemerintahan Shah Jahan melibatkan anak-anaknya apabila mereka bertindak menyerang sesama sendiri semata-mata untuk merebutkan takhta Kerajaan Mughal. Namun begitu, persaingan antara anak-anak Shah Jahan ini bermula lebih awal lagi, khususnya antara Dara Shikuh dengan Awrangzib.⁵⁶ Pergeseran antara kedua-dua individu berkenaan seolah-olah tidak dapat dielakkan dan disifatkan sebagai pemangkin kepada kemelut politik yang tercetus. Hal ini disebabkan Dara Shikuh dan Awrangzib dilihat sebagai tokoh yang mempunyai potensi untuk menggantikan Shah Jahan.

Dara Shikuh merupakan pesaing utama Awrangzib dalam hal ehwal politik Kerajaan Mughal. Menurut Bernier, Dara Shikuh

---

setelah beliau menjadi orang kanan Shah Jahan dalam urusan pentadbiran dan ketenteraan. Antara natijah awal daripada tindakan Ali Mardan Khan ialah beliau dilantik sebagai gabenor wilayah Kashmir dan dikurniakan *mansabdar* sebanyak 5,000 *zat* dan 5,000 *sawar*. Lihat Francois Bernier, *Travels in The Mogul Empire AD 1656-1668*, Terj. Archibald Constable, 184; John F. Richards, *The New Cambridge History of India: The Mughal Empire*, 134.

⁵⁵ H. M. Elliot, *The History of India, As Told Bu Its Own Historians*, vii:128.

⁵⁶ John F. Richards, *The New Cambridge History of India: The Mughal Empire*, 151.

seorang berkebolehan dan berkualiti dalam kepimpinan. Kedudukan beliau sebagai putera sulung kepada Shah Jahan serta hubungan rapatnya dengan bapa beliau telah meletakkan Dara Shikuh sebagai calon pilihan untuk menggantikan Shah Jahan dan mengeneipkan adik-beradiknya yang lain, termasuk Awrangzib.⁵⁷ Beliau digambarkan mempunyai sifat berbudi bahasa dan sopan santun sebelum beliau terpengaruh dengan fahaman liberal seperti mana yang dianjurkan oleh Akbar. Walaupun beliau dilahirkan sebagai seorang yang bermazhab Sunni, namun pendirian agamanya semakin berubah setelah meningkat dewasa. Bahkan, hal sedemikian turut mengubah karakternya menjadi seorang yang pemaarah dan menghina seseorang sekiranya orang tersebut menegur beliau tentang fahaman liberalnya itu.⁵⁸ Perkara berkenaan tidak menghairankan apabila Dara Shikuh ketika usia mudanya menerima pendidikan tentang pelbagai agama, seperti Talmud, *The New Testament*, karya-karya sufi Islam dan kitab Hindu Vedanta. Berikutan itu, beliau dilihat terpengaruh kepada aliran sufi dan cuba untuk mencari titik persamaan antara pelbagai agama sekaligus menjadikan nilai-nilai dalam agama berkenaan sebagai falsafah hidup.⁵⁹ Justeru, pendirian Dara Shikuh ini disifatkan sebagai satu usaha untuk mengulangi semula apa yang telah dimulakan oleh Akbar menerusi ajaran *Din-i-Illahi*. Hal sedemikian turut menjadi antara sebab mengapa Awrangzib memerangi Dara Shikuh kerana beliau beranggapan abangnya itu telah terkeluar daripada agama Islam dan tidak berhak untuk menjadi pemerintah Kerajaan Mughal.

Sarkar turut menyentuh tentang perihal kepemimpinan Dara Shikuh yang ternyata berbeza dengan pandangan yang dilontarkan oleh Bernier. Sarkar berpandangan status Dara Shikuh sebagai anak emas Shah Jahan telah merosakkan reputasi Dara Shikuh sebagai pewaris takhta. Walaupun Dara Shikuh pernah dilantik sebagai gabenor di beberapa wilayah, antaranya Kabul dan Multan, beliau tidak pernah sesekali berjauhan daripada bapanya di Agra kecuali ketika beliau diarahkan untuk mengetuai ekspedisi tentera Mughal menawan Kandahar pada tahun 1653M. Shah

---

⁵⁷ Stanley Lane-Poole, *Aurangzib and the Decay of the Mughal Empire*, 36.

⁵⁸ Francois Bernier, *Travels in the Mogul Empire AD 1656-1668*, Terj. Archibald Constable, 6-7.

⁵⁹ Jadunath Sarkar, *A Short History of Aurangzib 1618-1707*, 43.

Jahan pula tidak bertindak tegas terhadap Dara Shikuh supaya anaknya meninggalkan kota Agra dan menuju ke wilayah pentadbirannya. Sehubungan itu, pengalaman pentadbiran Dara Shikuh hanya berlegar di sekitar Agra sahaja dan tidak meluas seperti adik-beradiknya yang lain. Misalnya, Awrangzib pernah berkhidmat sebagai gabenor di beberapa kawasan seperti Deccan, Gujerat, Balkh dan Multan. Selain itu, pengaruh Dara Shikuh juga hanya terhad di Agra sahaja berbanding dengan adik-beradiknya, khususnya Awrangzib yang menjadi pesaing kuat beliau.⁶⁰ Pengaruh dan pengalaman yang terhad merupakan kekurangan Dara Shikuh dan hal berkenaan menyebabkan beliau tewas dalam perebutan takhta Mughal kepada Awrangzib walaupun beliau disifatkan sebagai calon pilihan bapanya. Tambahan pula, Dara Shikuh memiliki sikap gemar berbolak-balik, pemaarah dan gemar bersuka-suka serta tidak serius sehingga menyebabkan beliau dianggap sebagai pemimpin yang lemah dan tidak disukai oleh para pembesar di istana Mughal.⁶¹

Manakala Awrangzib pula dikenali sebagai seorang yang warak dan kuat beragama. Beliau amat menitikberatkan tentang perkembangan Islam dan disifatkan sebagai seorang pejuang Islam sejati. Tambahan pula, Awrangzib merupakan seorang yang kuat beribadat, seperti menjaga solat pada awal waktu, memperbanyakkan amalan puasa sunat, memperbanyakkan solat malam khususnya ketika bulan Ramadan dan berusaha untuk menghafal al-Qur'an. Sifat warak ini turut mendorong beliau untuk mengamalkan sifat zuhud dalam kehidupan. Amalan kehidupan zuhud ini menyebabkan Awrangzib lebih cenderung kepada kesenian berbentuk agama seperti seni khat dan tulisan al-Qur'an dan mengabaikan beberapa aspek kesenian lain, seperti muzik, tarian, senibina dan kesusasteraan. Awrangzib turut memetik beberapa ayat al-Qur'an yang ditulis dengan cantik untuk dimuatkan dalam surat rasmi beliau. Bahkan, amalan beragama ini turut mempengaruhi polisi pemerintahan Awrangzib.⁶²

---

⁶⁰ Jadunath Sarkar, *A Short History of Aurangzib 1618-1707*, 44.

⁶¹ S. M. Jaffar, *The Mughal Empire from Babar to Aurangzeb* (Peshawar: S. Muhammad Sadiq Khan Kissa Khani, 1936), 254.

⁶² Jadunath Sarkar, *Anecdotes of Aurangzib*, 39; Zahiruddin Faruki, *Aurangzeb & His Times* (Delhi: Idarah-I Adabiyat-I Delhi, 1972), 546-548.

Selain itu, Awrangzib juga merupakan seorang pemimpin yang berkebolehan dan tegas dalam urusan kerjanya, termasuk hal ehwal pentadbiran. Sifat-sifat tersebut dapat dilihat ketika Awrangzib berkhidmat sebagai gabenor Kerajaan Mughal di beberapa wilayah dan setelah menaiki takhta, khususnya apabila beliau mendepani pelbagai cabaran sewaktu era pemerintahannya. Namun demikian, sifat berkenaan juga dianggap telah menampakkan sisi negatif ketika pemerintahan Awrangzib. Menurut Sarkar, sifat Awrangzib yang berkebolehan dan ditambah pula dengan ketegasan serta ketekunan dalam pentadbiran menyebabkan beliau dilihat mendominasi segala urusan Kerajaan Mughal. Situasi berkenaan menyebabkan anak-anak Awrangzib tidak mendapat peluang sepenuhnya untuk menunjukkan bakat dan kebolehan masing-masing dalam pentadbiran Mughal.⁶³ Hal sedemikian berbeza ketika pemerintahan Shah Jahan apabila beliau memberi peluang kepada Awrangzib terlibat dalam pentadbiran kerajaan dengan melantik anaknya itu sebagai gabenor. Pelantikan berkenaan secara tidak langsung telah memberi laluan kepada Awrangzib untuk memahami isu-isu pentadbiran sekaligus sebagai bekal pengalaman dan persediaan kepada beliau sebelum mewarisi takhta kerajaan.

Pergeseran antara Dara Shikuh dengan Awrangzib bermula lebih awal apabila kedua-duanya menganut kefahaman agama yang berbeza. Dara Shikuh dikenali sebagai tokoh yang liberal dan dikatakan cuba untuk menghidupkan semula anutan *Din-i-Illahi* anjuran Akbar. Manakala, Awrangzib pula dikenali sebagai tokoh pejuang Sunni dan cenderung kepada amalan beragama termasuk dalam urusan politik dan pentadbiran. Pergeseran tersebut semakin bertambah tegang apabila Dara Shikuh selalu bertindak campur tangan terhadap segala polisi pentadbiran Awrangzib yang cuba diterapkan di Deccan. Situasi berkenaan dapat dilihat semasa Awrangzib menjadi gabenor Deccan buat kali pertama pada tahun 1636M. Berikutan kejayaan Awrangzib dalam mewujudkan ketenteraman di wilayah Deccan, maka beliau telah dianugerahkan jumlah kenaikan *mansab* sehingga 15,000 *zat* dan 9,000 suwar

---

⁶³ Jadunath Sarkar, *Anecdotes of Aurangzib*, 25.

pada tahun 1639M.⁶⁴ Kejayaan ini ternyata menaikkan reputasi Awrangzib dalam pentadbiran Mughal.

Bagaimanapun, khidmat Awrangzib sebagai gabenor Deccan tidak kekal lama apabila beliau meletakkan jawatan sebagai gabenor Deccan pada tahun 1644M disebabkan tidak puas hati dengan gangguan Dara Shikuh terhadap pentadbirannya serta sikap Shah Jahan yang cenderung terhadap Dara Shikuh.⁶⁵ Perancangan Awrangzib untuk meneruskan misi ketenteraan Mughal ke selatan wilayah Deccan tidak dipersetujui oleh Shah Jahan yang dipengaruhi oleh Dara Shikuh. Sekiranya perancangan tersebut berjaya, maka karier politik Awrangzib akan semakin

---

⁶⁴ Setelah menerima arahan daripada Shah Jahan, Awrangzib telah menghantar tentera seramai 7,000 orang dipimpin oleh Malojih dan Tahir Khan. Kota Mulhar, pusat pentadbiran Beglanah, berjaya ditawan setelah sebulan dikepung. Raja Beglanah menyerah kalah dan dibenarkan untuk berkhidmat dengan Kerajaan Mughal. Lihat S. Moinul Haq, *Prince Awrangzib: A Study*, *Journal of the Pakistan Historical Society*, Vol. X, No. 1 (1961): 15.

⁶⁵ Menurut Stanley Lane-Poole, Awrangzib berundur daripada jawatan gabenor bertujuan untuk menyisihkan diri daripada politik Mughal dan *beruzlah* untuk beribadat kepada Allah setelah dinasihati oleh para penasihatnya yang terdiri daripada golongan ulama. Sementalahan itu, Haq pula berpandangan bahawa Awrangzib disingkirkan daripada jawatan gabenor Deccan oleh Shah Jahan setelah dipengaruhi oleh Dara Shikuh yang bimbang akan peningkatan reputasi politik Awrangzib. Sarkar pula membawakan sebuah kisah yang mempunyai kaitan dengan perletakan jawatan Awrangzib, iaitu ketika Dara Shikuh menjemput Shah Jahan dan adik-beradiknya, termasuk Awrangzib, menziarahi rumahnya di Agra, mereka telah dibawa masuk ke sebuah bilik di bawah tanah. Ketika itu, Awrangzib yang melihat Dara Shikuh kerap keluar masuk dari bilik berkenaan bertindak duduk di bawah berdekatan pintu bilik. Perihal berkenaan telah ditegur oleh Shah Jahan sebagai kurang sopan lalu Awrangzib bertindak meninggalkan bilik berkenaan. Bagaimanapun, Awrangzib menyatakan bahawa tindakannya itu bertujuan untuk mengawasi perilaku Dara Shikuh sekiranya Dara Shikuh bertindak untuk mengunci mereka di dalam bilik bawah tanah tersebut. Dalam erti kata lain, Awrangzib mengambil sikap berwaspada dan bimbang Dara Shikuh akan bertindak melakukan sesuatu jika berjaya memerangkap mereka semua di bilik berkenaan. Jika itu berlaku, peluang untuk Dara Shikuh menaiki takhta semakin terbentang luas. Justeru, sikap Awrangzib itu menyebabkan Shah Jahan melarang beliau hadir ke istana kira-kira tujuh bulan. Larangan tersebut difahamkan sebagai satu bentuk pengguguran Awrangzib daripada sebarang jawatan. Namun, kisah yang dibawa oleh Sarkar ini tidak disokong oleh beberapa rekod sejarah yang nyata menurut Haq. Lihat Stanley Lane-Poole, *Aurangzib and the Decay of the Mughal Empire*, 28; S. Moinul Haq, *Prince Awrangzib: A Study*, *Journal of The Pakistan Historical Society*, Vol. X, No. 1, (1962):15-16; Jadunath Sarkar, *Anecdotes of Aurangzib*, 32-33.

meningkat dan hal sedemikian merunsingkan Dara Shikuh yang melihat Awrangzib sebagai pesaing beliau dalam takhta Kerajaan Mughal. Justeru, langkah meminggirkan Awrangzib daripada politik Mughal perlu diambil dengan mempengaruhi Shah Jahan agar tidak menyokong sebarang keputusan yang diputuskan oleh Awrangzib semasa beliau berkhidmat sebagai gabenor.

Pergeseran antara kedua-dua putera Shah Jahan itu semakin tidak dapat dielakkan setelah Awrangzib dilantik sebagai gabenor Deccan buat kali kedua daripada tahun 1652 hingga 1657M. Dalam tempoh tersebut, Awrangzib mengalami masalah kewangan yang meruncingkan. Bagi mengatasi masalah kewangan tersebut, Awrangzib telah mengemukakan permohonan untuk mendapatkan wang sebanyak 20 *lakh rupees* daripada Agra untuk menampung kos pentadbiran Deccan. Namun demikian, Shah Jahan telah menolak permintaan tersebut sambil menegaskan bahawa Awrangzib perlu menyelesaikan sendiri masalah Deccan dengan seberapa segera. Awrangzib membalas jawapan penolakan tersebut dengan menyatakan masalah kewangan di Deccan tidak boleh diselesaikan dengan kadar segera dan memohon agar beliau diberikan lebih banyak masa untuk berbuat demikian.⁶⁶ Bagaimanapun, reaksi hambar Shah Jahan terhadap permintaan Awrangzib turut dikaitkan dengan usaha Dara Shikuh yang cuba untuk menyekat peluang Awrangzib mengatasi masalah di Deccan. Dara Shikuh, yang sentiasa berada di Agra, sering mempengaruhi bapanya agar tidak menuruti permintaan Awrangzib.⁶⁷ Tindakan Dara Shikuh ini boleh dianggap sebagai suatu kebimbangan sekiranya Shah Jahan akan mengagumi semula kepimpinan Awrangzib sekaligus akan memberikan pilihan kepada Shah Jahan untuk mempertimbangkan anaknya yang lain sebagai pewaris takhta.

Tidak cukup dengan campur tangan dalam masalah kewangan Deccan, Awrangzib sekali lagi terpaksa mengalami perkara yang sama daripada Dara Shikuh. Kali ini berkaitan pula dengan operasi ketenteraan Mughal di Deccan dengan cubaan untuk menguasai sepenuhnya Kerajaan Bijapur. Pada peringkat awal, tentera Mughal berjaya menawan kubu Bidar pada 30 Mac 1657M setelah

---

⁶⁶ S. Moinul Haq, Prince Awrangzib: A Study (2), *Journal of the Pakistan Historical Society*, Vol. X, No. II (1962): 135.

⁶⁷ A. B. Pandey, *Later Medieval India: A History of the Mughals*, 172.

hampir sebulan melakukan pengepungan. Tentera Mughal turut memperoleh harta *ghanimah* iaitu 230 buah meriam dan 12 *lakh rupees* dalam bentuk tunai. Setelah itu, tentera Mughal menyasarkan Kalyani, sebuah kubu yang dianggap kukuh dan kuat. Setelah dua bulan melakukan kepungan ke atas Kalyani, tentera Mughal berjaya menawan kubu tersebut pada pertengahan Julai 1657M. Penguasaan ke atas Kalyani turut membuka peluang kepada tentera Mughal memasuki kota Gulbarga dan melumpuhkan kedudukan Kerajaan Bijapur.⁶⁸ Bagaimanapun, Kerajaan Bijapur bertindak cepat dengan menghantar utusan menghadap Shah Jahan bagi meminta perlindungan dan menuntut agar perang dihentikan. Dara Shikuh, yang ketika itu sebagai putera mahkota di Agra, telah mengeluarkan arahan agar tentera Mughal menghentikan peperangan dan kembali semula ke Bidar. Arahan tersebut kononnya dikeluarkan oleh Shah Jahan juga meminta agar kedudukan Kerajaan Bijapur dipulihkan kembali dan perjanjian damai diikat antara pemerintah Bijapur dengan Awrangzib.⁶⁹

Awrangzib menerima arahan berkenaan walaupun tersemat perasaan sangsi terhadap arahan tersebut, terutama sekali arahan berkenaan dikeluarkan oleh Dara Shikuh. Awrangzib bertindak mengundurkan tenteranya menuju ke Awrangabad.⁷⁰ Arahan pengunduran tersebut boleh disifatkan sebagai bibit-bibit perseteruan antara Awrangzib dengan Dara Shikuh. Pada masa yang sama, berita tentang Shah Jahan sedang gering dan kononnya telah meninggal dunia sudah pun tersebar. Justeru, tindakan Dara

---

⁶⁸ S. Moinul Haq, Prince Awrangzib: A Study (2), *Journal of The Pakistan Historical Society*, Vol. X, No. II, (1962): 209-211.

⁶⁹ Ketika utusan Kerajaan Bijapur datang ke Agra untuk bertemu dengan Shah Jahan, pemerintah Kerajaan Mughal itu sedang gering dan tidak mampu untuk berjumpa dengan sesiapa. Justeru, Dara Shikuh telah mengambil kesempatan di atas kegeringan bapanya telah mengeluarkan arahan untuk menghalang misi Awrangzib menguasai sepenuhnya Bijapur. Awrangzib berasa sangsi dengan arahan tersebut dan beranggapan arahan Dara Shikuh ini merupakan campur tangan terhadap kuasanya di Deccan. Bahkan, Awrangzib turut beranggapan Dara Shikuh cemburu dengan prestasinya di Deccan dan bimbang sekiranya Shah Jahan akan beralih kepadanya sebagai pewaris takhta Mughal berikutan kejayaan menundukkan Kerajaan Golkonda dan Bijapur. Lihat A. B. Pandey, *Later Medieval India: A History of the Mughals*, 177.

⁷⁰ S. Moinul Haq, Prince Awrangzib: A Study (2), *Journal of The Pakistan Historical Society*, Vol. X, No. II, (1962): 209-211.

Shikuh dalam mengeluarkan arahan kepada Awrangzib itu dilihat sebagai tindakan untuk mengangkat dirinya sendiri sebagai pewaris takhta Kerajaan Mughal sedangkan Shah Jahan tidak mengisytiharkan sesiapa pun sebagai penggantinya walaupun Dara Shikuh merupakan putera sulung dan Shah Jahan selalu cenderung kepada beliau.⁷¹ Sehubungan itu, Awrangzib telah meninggalkan urusannya di Deccan dan membuat perancangan untuk mendapatkan takhta berkenaan. Tambahan pula, takhta Kerajaan Mughal itu turut menjadi rebutan adik-beradik yang lain, seperti Shah Shuja' dan Murad Bakhsh. Justeru, penghujung pemerintahan Shah Jahan menjadi tempoh yang genting dalam sejarah Mughal kerana berlakunya persaingan hebat antara keempat-empat adik-beradik dalam merebutkan takhta.

Penutup

Kerajaan Mughal meniti zaman keemasan ketika pemerintahan Shah Jahan (1627-1658M). Namun demikian, kegemilangan sejarah tersebut telah dicatatkan oleh peristiwa kemelut politik yang berlaku ketika penghujung era pemerintahan Shah Jahan, terutama sekali kemelut berkenaan melibatkan anak-anaknya sendiri. Secara asasnya, masalah perebutan takhta menjadi faktor utama mengapa kemelut politik boleh tercetus. Meskipun begitu, wujud faktor-faktor lain yang telah membawa bibit-bibit permulaan kemelut tersebut sebelum suasana politik menjadi lebih teruk akibat perebutan takhta Mughal. Antara faktor tersebut ialah kesihatan Shah Jahan yang semakin terjejas sehingga menyebabkan beliau tidak dapat menumpukan perhatian terhadap pemerintahan. Selain itu, kematian satu-persatu individu yang dipercayai dan sentiasa menjadi rujukan Shah Jahan turut menyebabkan kemelut politik Mughal. Hal ini disebabkan Shah Jahan tidak mempunyai lagi penasihat-penasihat yang dapat memberikan sebarang bantuan dan pandangan untuk menangani kemelut yang timbul.

Sementelahan itu, pergeseran antara Dara Shikuh dengan Awrangzib turut menambahkan lagi luka dalam sejarah kegemilangan pemerintahan Shah Jahan. Pergeseran yang bermula lebih awal sebelum itu, sewaktu kedua-dua anak Shah Jahan ini berusia remaja, dan berasaskan kepada perbezaan ideologi agama

---

⁷¹ Zahiruddin Faruki, *Aurangzeb & His Times*, 51.

telah berkembang menjadi sebuah persaingan politik yang menggerunkan. Dominasi dan campur tangan Dara Shikuh dalam setiap keputusan di Agra, khususnya yang membabitkan polisi Awrangzib sebagai gabenor di beberapa wilayah, mendorong kepada penglibatan secara langsung Awrangzib dalam merebutkan takhta. Selain itu, anak-anak Shah Jahan yang lain, Shah Shuja' dan Murad Bakhsh, turut tidak ketinggalan melancarkan gerakan ketenteraan bagi menyaingi Dara Shikuh dan Awrangzib dalam menguasai Kerajaan Mughal. Walaupun Awrangzib akhirnya memenangi pertempuran ini, namun kesan mendalam telah terpalit kepada diri Shah Jahan apabila beliau disingkirkan daripada jawatan maharaja Mughal dan anak-anaknya, termasuk Dara Shikuh yang merupakan anak emas Shah Jahan, terkorban dalam kemelut politik tersebut. Kajian yang sama boleh dilakukan dengan meneliti faktor-faktor yang menyebabkan kemelut politik Mughal tercetus pada zaman pemerintahan maharaja yang lain. Hal ini kemungkinan faktor-faktor yang dibincangkan di dalam kajian ini kemungkinan mempunyai persamaan dengan beberapa konflik politik yang berlaku sepanjang kewujudan Kerajaan Mughal. Sejarah Mughal itu sendiri menyaksikan beberapa kemelut politik telah berlaku melibatkan keluarga diraja sehingga menyebabkan beberapa maharaja tersingkir daripada jawatannya, sama ada maharaja itu terkorban atau disingkirkan.

Rujukan

- Al-Hamuri, Khalid 'Abd Allāh Ḥammad. *Al-Imbratur al-Maghuli Abū al-Muzaffar Muḥammad Muḥy al-Dīn Awrangzib wa Siyasatuhu al-Iṣlahiyyah (1659-1707)*. Tesis Sarjana, Jabatan Sejarah, Kuliyyah al-Adāb, University of Yarmouk, 2000), 133.
- Al-Sadati, Aḥmad Maḥmūd. *Tārikh al-Muslimīn fī Sibh al-Qarat al-Hindiyyah wa Ḥaḍaratihim*. Al-Qahirah: al-Maṭba'at al-Namudhjyyat, 1959.
- Annemarie Schimmel, *Islam in the Indian Subcontinent*. Leiden: E. J. Brill, 1980.
- Bernier, Francois. *Travels in The Mogul Empire AD 1656-1668*, terj. Archibald Constable. Delhi: Low Price Publications, 1989.
- Chaudhuri., J. N. "Aurangzeb (1658-1680)," Dalam R. C. Majumdar, *The History and Culture of the Indian People: The Mughul Empire*, 1974.

- Edwardes, S. M. & Garrett, H. L. O. *Mughal Rule in India*. Delhi: S. Chand & Co., t.t.
- Edwards, Michael. *A History of India from the Earliest Times to the Present Day*. London: Thames and Hudson, 1961.
- Elliot, H. M. *The History of India, As Told But Its Own Historians*. Lahore: Islamic Book Service, 1976.
- Faruki, Zahiruddin. *Aurangzeb & His Times*. Delhi: Idarah-I Adabiyat-I Delhi, 1972.
- Faruqi, Munis D, *The Princes of the Mughal Empire, 1504-1719*. New York: Cambridge University Press, 2012.
- Haq, S. Moinul. Prince Awrangzib: A Study (2), *Journal of The Pakistan Historical Society*, Vol. X, No. II, (1962): 209-211.
- Ikram, S. M. *Muslim Civilization in India*. New York: Columbia University Press, 1964.
- Jaffar, S. M. *The Mughal Empire From Babar to Aurangzeb*. Peshawar: S. Muhammad Sadiq Khan Kissa Khani, 1936.
- Kanwar, H. I. S. Cost of the Taj Mahal, *Islamic Culture*, Vol. 5 (2), (1976): 87-105.
- Keene, H. G. *A Sketch of the History of Hindustan*. Delhi: Idarah-I Adabiyat-I Delhi, 1972.
- Koch, Ebba M. "Mughals". Dalam *Encyclopaedia of Islam*. Leiden: E. J. Brill, 1993.
- Lal Srivastava, Ashirbadi. *The Mughul Empire (1526-1803 A. D.)*. Agra: Shiva Lal Agarwala & Co. Pvt. Ltd., 1957.
- Majumdar, R. C, *The History and Culture of the Indian People: The Mughul Empire*. Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1974.
- Manucci, Niccolao. *Memoirs of the Mogul Court*, Michael Edwardes. London: Folio Society, t.t.
- Pandey, A. B. *Later Medieval India: A History of the Mughals*. Allahabad: Central Book Depot, 1963.
- Preston, Diana & Preston, Michael. *Taj Mahal: Passion and Genius at the Heart of the Moghul Empire*. New York: Walker & Company, 2007.
- Qamaruddin, Muhammad. *A Politico-Cultural Study of the Great Mughuls (1526-1707)*. New Delhi: Adam Publishers & Distributors 2004.
- R. P. Tripathi, *Rise and Fall of the Mughal Empire* (Allahabad: Central Book Depot, 1963), 417.

- Rashid, Abdur. "Shah Jahan". Dalam R. C. Majumdar, *The History and Culture of the Indian People: The Mughul Empire*. Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1974.
- Richard Burn & Shah Jahan. Dalam Richard Burn, *The Cambridge History of India: The Mughul Period*. New Delhi: S. Chand & Co., 1963.
- Richards, John F. *The New Cambridge History of India: The Mughal Empire*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Saqi Must'ad Khan. *Maasir-i-'Alamgiri*, terj. Jadunath Sarkar. New Delhi: Oriental Books Reprint Corporation, 1986.
- Sarkar, Jadunath. *Anecdotes of Aurangzib*. Calcutta: M. C. Sarkar & Sons Private Ltd., 1963.
- Stanley Lane-Poole. *Aurangzib and The Decay of The Mughal Empire*. Oxford: Oxford University Press, 1901.
- Tarikuddin Haji Hassan. *Pemerintahan Kerajaan Islam di Negara India (138-897H/755-1493M)*. Johor Bahru: Penerbit Jahabersa, 2012.
- Wheeler, J. Talboys. *Indian Historical Researches: India Under the Muslim Rule*. New Delhi: Cosmo Publications, 1990.

